

DEBRECEN-JÓZSA FUNKCIONÁLIS TÉRHASZNÁLATA NAPJAINKBAN*

LENKEY GÁBOR

FUNCTIONAL USE OF SPACE IN DEBRECEN-JÓZSA TODAY

The aim of the study is to present the functional use of space in one of Debrecen's neighborhoods. The Józsa district, which was once an independent settlement, is located northwest of the city center of Debrecen. The former large village, along with several smaller settlements, eventually became part of the city, so Debrecen, which has had a great influence on its development until now, still plays a significant role. Józsa has had a special path of settlement development, whose brief historical presentation is part of this study. The current functional use of space in Józsa was explored by a questionnaire survey conducted among residents. Survey participants could formulate opinion on the living environment, the natural environment, the infrastructure of Józsa, as well as on the quality of the services provided by the district. Traffic conditions, employment opportunities, the education and health care system, and the relationship between leisure and space use were also examined. Residents could also formulate their expectations and future ideas regarding the further development of Józsa. Through the opinions of residents, we were able to get an idea of the present state of the district and the directions of its future development possibilities.

BEVEZETÉS

Debrecen számos városrésze közül Józsa egykor önálló település volt. Mára a város egyik kertvárosias jellegű része, mely a városközpont és Hajdúböszörmény között szinte azonos távolságra helyezkedik el. Egyes kutatások szerint a település területe a honfoglalás korában is ismertnek számított. Idővel legeltetésre, szántásra használták, később szőlővel telepítették be. Ezen a területen egykor két kisközség is létrejött, a nyugati, magasabban fekvő térszínen Felsőjózsa, a keleti alacsonyabb részen Alsójózsa. Később, 1927-ben a két község Józsa néven nagyközség lett. Egy 1981 júliusában tartott népszavazás eredményeképpen pedig 1982 januárjától Józsat Debrecenhez csatolták, így elvesztette önállóságát, közigazgatásilag megszűnt létezni. A két korábbi kisközség ma is jól elkülöníthető, mivel a településeket egymástól a 35-ös számú főút osztja pontosan két részre. Az útszakasz városrészen belüli utcanéve az egykori település középkori nevének állít emléket (Szentgyörgyfalvi út). A tanulmány célja, hogy egy rövid településtörténeti bemutatáson

*A tanulmány megjelenését a Nyíregyházi Egyetem Tudományos Tanácsa támogatta.

túl kísérletet tegyen a korábbi önálló település, a mai debreceni városrész jelenleg funkcionális térhasználatának megismertetésére egy kérdőíves felmérés segítségével, a helyi társadalom véleménye által. Debrecen funkcionális szerkezetének elemzésével több tanulmány is foglalkozik (CSAPÓ T. et al. 2018; 2023), illetve hasonló kutatás más alföldi megyei jogú város esetében is történt már (LENNER T. et al. 2021).

1. ANYAG ÉS MÓDSZER

Józsával kapcsolatban eddig megjelent tanulmányok foglalkoztak a terület földrajzi neveivel (LÉVAI B. 1981), a település nagyközséggé válásának századik évfordulójára kiadott településtörténettel (SZŰCS E. 1972), a település múltját bemutató kutatómunkákkal (LÉVAI B. 1995, 1996; MÓDY GY. 1972; SÁRI E. 1995), de a modern korban a tér funkcionalitásáról konkrét tanulmány még nem született. Ez a vizsgálat egy korábbi Józsával kapcsolatos településtörténeti kutatás (LENKEY G. 2022) folytatásaként íródott. Kísérletet tesz arra, hogy feltárja Józsa aktuális társadalmi helyzetét és funkcionális térhasználatát elsősorban a lakosság által szolgáltatott információk és személyes vélemények által. A funkcionális tér szociálgeográfiai elemzéséhez összeállított kérdés-körökhöz konkrét szakirodalomra (BERÉNYI I. 2003) is támaszkodtam. Az adatok felvételezése lakossági kérdőívezés formájában 2023. augusztus és szeptember hónapokban történt. A kifejezetten helyi adottságokat figyelembe vevő adatlapokat végül 107 ember töltötte ki. 67 fő kézzel kitöltött, nyomtatott kérdőívet készített, emellett további 39 fő az adatlap online változatának kitöltése mellett döntött. A nyomtatottal megegyező online kérdőívet Google Űrlap segítségével állítottam össze, a személyes felvételezés időpontja alatt volt elérhető az interneten. Utólag kijelenthető, hogy a kutatás nem a legszerencésebb időpontban történt, mivel a nyári szabadságolások végére és a tanévkezdés elejére esett, így sok ember elfoglaltságra hivatkozva utasította el a részvételt. A másik probléma az volt, hogy a kérdőív terjedelmét tekintve négyoldalas és hetven kérdést foglalt magába, így ránézésre sok időt vesz igénybe, ezért sokakat ez riasztott el a kitöltésétől. Az adatok felvételezését nehezítette továbbá az is, hogy az emberek napjainkban igen bizalmatlanok, nem létező mögöttes politikai, illetve gazdasági tartalmat tulajdonítottak a kérdőívnek, nem bíztak az adatok csupán tudományos célú felhasználásában.

A kérdőív 9 részből és 70 kérdésből állt. Az első rész a kitöltő általános adataira kérdezett rá, a második a lakókörnyezetről szólt, amelyet a lakással kapcsolatos kérdések követtek. A negyedik fejezet a munkával összefüggő kérdéseket tartalmazott, melyet a vele kapcsolatba álló közlekedés követett. A hatodik tárgykör a Józsán található szolgáltatásokra koncentrált. Ezt követte az oktatás és az egészségügy kérdésköre. A nyolcadik rész a szabadidő eltöltéséről tett fel kérdéseket. A kérdőív utolsó fejezetében a városrészben élők rövid személyes véleményt formálhattak az általuk kívánatos jövőbeli fejlesztésekkel kapcsolatban.

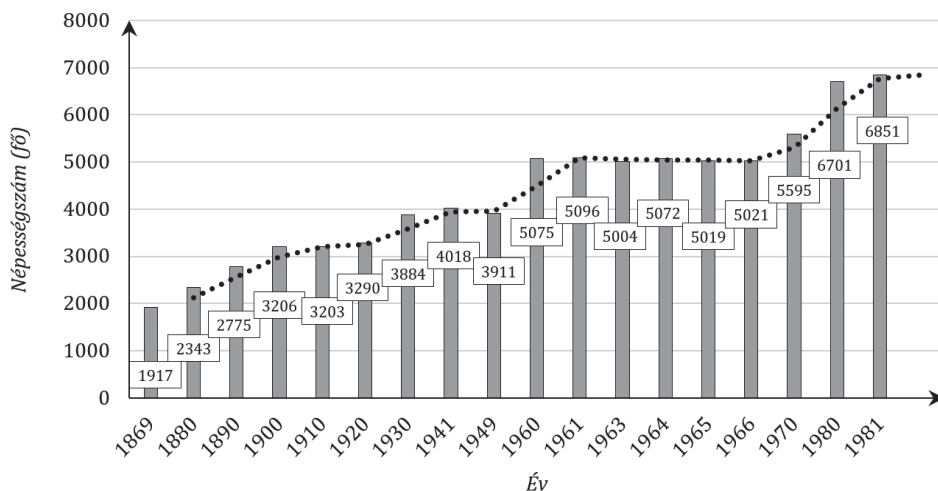
2. JÓZSA TELEPÜLÉSTÖRTÉNETE

A zeleméri szántók déli részén több ágból összefolyó Tóció-ér széles völgye két földrajzi tájegységet választ el egymástól: a tölgy- és akácerdőkkel borított, homokbuckás Dél-Nyírséget és a termékeny lösz talajjal fedett Hajdúhátat. Józsa e két tájegység déli lejtőjén alakult ki (LÉVAI B. 1995). Honfoglalás kori leleteket a terület több pontján is találtak. A 900-as években a település léte régészeti bizonyított. Feltehetően az 1200-as években épült fel a környék védőszentjéről, Szent György vértanúról elnevezett kőtemplom a Tóció melletti Klastrom-parton. A templom körül idővel jelentős település alakult ki. Szentgyörgy mint településnév először 1304-ben bukkant fel (LÉVAI B. 2003). A mai Józsa területe ekkor zálogjogon a debreceni Dózsa család kezén volt. A 15. században Szentgyörgy mezővárosi ranggal rendelkezett, vásártartó hely volt, 1458-ban és 1461-ben országos vásárát is említik. A 16. század közepe táján azonban már a környék egyik legkisebb falujának számított (SÁRI E. 1995). 1549-ben tíz portát számlált és a század végén Debrecen körüli, mintegy félszáz községgel együtt eltűnt, pusztává lett (DOBA GY. 1995). Debreceni gazdák 1723-tól már emeltek itt tanyaszerű szállásokat (LÉVAI B. 1981). Az 1770–1780 közötti időben az addig legelőnek használt területet beültették szőlővel. A szőlőföld telkenként való kiosztása már a 18. század végén megtörténhetett. A letelepedés már ekkor megindult, hiszen az első lakók állandó lakásaikat az egyes parcellákra építették, ezt mutatja a falu jellegzetes arculata is (SÁRI E., 1995). A benépesült település lakosainak túlnyomó része földművelésből élt, fő jövedelemforrásukat a gyümölcs- és zöldségtermesztés, állattenyésztés jelentette (CSOBÁN E. 1940). A földművesekből és napszámosokból állók rétege az összes kereső lakosságon belül is döntő súlyú volt (SÁRI E. 1995). 1876-ban következett be a józsai kertség önálló községgé alakítása. A Tóció két oldalán fekvő települések kisközséggé szerveződtek Alsójózsa és Felsőjózsa néven (MÓDY GY. 1972). 1927-ben a belügyminisztérium elrendelte a kisközségek egyesítését, így a két kisközség Józsa néven nagyközséggé lett (SÁRI E. 1995). Józsa késői létrejötté jó néhány problémát is jelentett. Számos olyan létesítményt kellett aránylag rövid idő alatt pótolni (községháza, jegyzői lak, iskolák, tanítói lakások, templomok), amelyek a községi létnek az adott időben elengedhetetlen feltételei voltak (SZÜCS E. 1972). Józsa lakossága 1981-ben népszavazáson döntött a Debrecenhez való csatlakozásról, a lakosság a városi élet előnyeiben is bízva szavazta meg a várossal való egyesülést. Józsa népességszám-változását vizsgálva (1. ábra) megállapítható, hogy 1869-ben még a kétezer főt sem érte el, azonban ezt követően, tízévente lassú növekedés tapasztalható a lakosainak számában, ami a századfordulóra már a háromezret is meghaladta. Ennek oka a természetes szaporodás mellett az odaköltözés is volt. 1920-ig lakosságszámbeli stagnálás figyelhető meg, melynek egyik lehetséges indoka a kevés rendelkezésre álló földterület. Az 1920–1949 közötti több évtizednyi stagnáló időszakot követően, a háborús időszak következményeképp természetesnek

vehető a népességsökkenés. Az 1960-as évektől kezdve folyamatos népességnövekedés tapasztalható. Az utolsó rendelkezésre álló 1981-es statisztikai adatok alapján, vagyis a Debrecenhez csatolást megelőző évben a lakosság szám 6851 fő volt. A városrész népességszáma napjainkban több mint 13 200 fő. (Józsa Magazin – A városrész közeleti lapja, 2023. 5.)

1. ábra: Józsa népességszáma (1869–1981)

Figure 1. Population of Józsa (1869–1981)

Forrás: A KSH adatai alapján saját szerkesztés

3. EREDMÉNYEK

3.1. Általános adatok

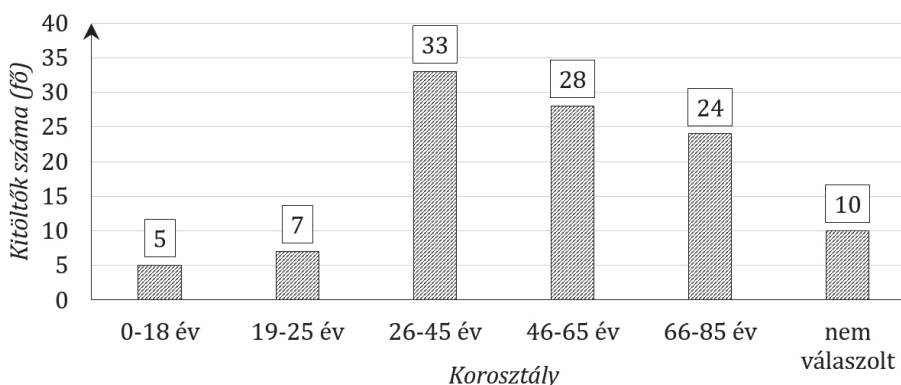
A kérdőívet 107 fő töltötte ki (2. ábra). Nemek szerinti megoszlás alapján 79 fő nő (73,8%) és 28 fő férfi (26,2%). A kitöltők háztartásaiban élők száma összesen 284 fő, melyből 67 fő kiskorú. Legmagasabb iskolai végzettségüket tekintve 39,3% (42 fő) középfokú, illetve 42,0% (45 fő) felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Családi állapotuk szerint 55,1% (59 fő) nős/férjezett, 17,8% (19 fő) özvegy, 14,1% (15 fő) egyedülálló, 3,7% (4 fő) elvált, 2,8% (3 fő) élettársi kapcsolatban él, illetve 6,5% (7 fő) nem adott választ.

Az adatlap kérdései kitértek még a vallási hovatartozás témakörére is. Eszerint a válaszadók többsége valamely keresztény felekezethez tartozik (református 32,7%, római katolikus 29,0%, görög katolikus 9,3%, adventista: 0,9%), az egyik

felekezethez sem tartozók aránya pedig 28,1%. A hívők közül 6,5% (7 fő) minden alkalommal jár templomba, 18,7% (20 fő) amikor csak teheti, 14,9% (16 fő) csak a nagyobb ünnepeken, 26,2% (28 fő) ritkán, illetve 31,8% (34 fő) soha. 2 fő nem válaszolt. Az egyházi rendezvényeken 36,4% (39 fő) soha nem vesz részt, 21,5% (23 fő) ritkán, 18,7% (20 fő) csak nagyobb ünnepeken, 17,8% (19 fő) viszont amikor csak teheti, illetve 3,7% (4 fő) minden alkalommal részt vesz. Két fő nem válaszolt a kérdésre.

2. ábra: A kérdőívet kitöltők életkor szerinti megoszlása (fő)

Figure 2. Number of respondents by age groups

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján saját szerkesztés

3.2. Lakókörnyezet

A lakókörnyezet elemzése a funkcionális térhasználat vizsgálatok alapvető fontosságú. Józsa egykor volt két kisközsége a térben ma is jól elkülöníthető. A válaszadók közül 56,1% (60 fő) Alsójózsán, míg 43,9% (47 fő) Felsőjózsán él. Többségük 55,1% (59 fő) 1990 és 2019 között költözött Józsára. 26,2% (28 fő) már 1990 előtt itt élt, míg 8,4% (9 fő) csak 2020-at követően választotta lakhelyül a városrészt. 11 fő nem válaszolt a kérdésre. Költözésük legfőbb okaként említették a kedvező-, nyugodtabb környezetet, a kertes házba való költözést, a családalapítást, a házasságkötést, valamint a munkahelyük változását. A kitöltők közül 23,4% (25 fő) Józsan született, 56,1% (60 fő) Debrecenből költözött ki, míg 18,7% (20 fő) az ország más településéről költözött Józsára (pl.: Békéscsaba, Budapest, Eger, Hajdúnánás, Nyíradony, Miskolc). Két fő nem válaszolt a kérdésre. A helyiek lakókörnyezetükkel kapcsolatos véleménye alapján elmondható (1. táblázat), hogy többségük a tisztaság, a közterek állapota, a közbiztonság és a közszolgáltatások minősége tekintetében általában elégedett.

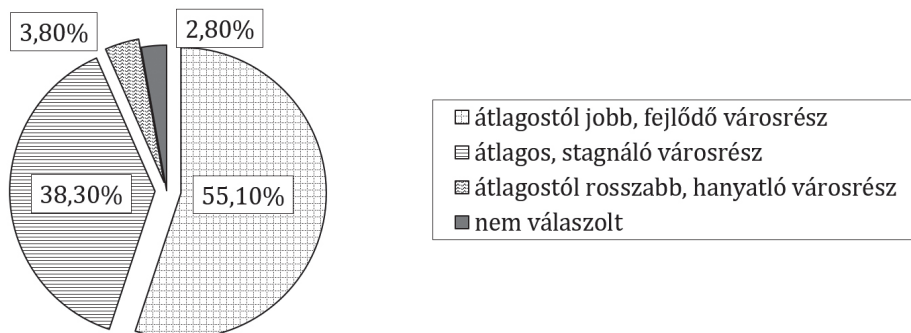
1. táblázat: A józsai lakosok lakókörnyezetükkel kapcsolatos véleménye
Table 1. Opinion of Józsa residents on their living environment

Lakókörnyezet	1	2	3	4	5	Nem válaszolt
	(1: Egyáltalán nem elégedett 5: Nagyon elégedett)					
Közterek állapota	10 fő	18 fő	32 fő	40 fő	6 fő	1 fő
Közbiztonság	9 fő	6 fő	32 fő	37 fő	22 fő	1 fő
Közföldszolgáltatások	9 fő	19 fő	33 fő	35 fő	9 fő	1 fő

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján saját szerkesztés

A helyiek véleménye a városrészük fejlettségéről kedvezőnek bizonyult (3. ábra). Ehhez nagy valószínűséggel hozzájárul a városrész dinamikus fejlődése, melyet a folyamatosan növekvő népességszám, az újonnan kialakított lakóparkok számának gyarapodása, valamint új szolgáltatások megjelenése egyaránt igazol. A kérdőívet kitöltők közül 55,1% (59 fő) az átlagostól jobbnak, fejlődő városrésznek tartja lakóhelyét, míg további 38,3% (41 fő) szerint is átlagos, fejlődését tekintve viszont stagnáló városrész. Mindössze 3,8% (4 fő) tarja lakóhelyét az átlagosnál rosszabb, hanyatló városrésznek, illetve 2,8% (3 fő) nem válaszolt a kérdésre. Debrecen központjába való ingázás nagyon hangsúlyos a városrészben lakók életében. A válaszadók 39,3%-a (42 fő) naponta, 30,8% (30 fő) hetente többször, 21,5% (23 fő) pedig hetente egyszer jár be Debrecenbe. A beutazás oka legtöbb esetben hivatalos ügyintézés, munka, vásárlás és egyéb szolgáltatások igénybevétele, illetve a szórakozás.

3. ábra: A józsai lakosok véleménye a városrészük fejlettségéről
Figure 3. Opinion of Józsa residents on the level of development of their district

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján saját szerkesztés

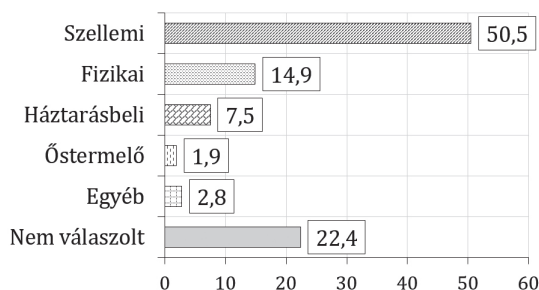
3.3. Lakás

A lakóingatlanok általános felmérése során képet kaphattunk arról, hogy tulajdonjog tekintetében a kitöltők 85,0%-a rendelkezik saját tulajdonú ingatlannal, míg a bérelt, illetve egyéb jogcímen használt ingatlanok aránya mindössze 7,5%. 8 fő nem adott választ a kérdésre. Az említett ingatlanok közül 35 db 1990 előtt, míg 1990–2023 között 60 db ingatlan épült, ezen belül is a legtöbb, 31 db 2000 és 2009 között. 12 fő nem válaszolt a kérdésre. A kitöltők ingatlanjainak nagyság szerinti megoszlását tekintve 10,2% (11 db) 50–70 m², 17,8% (19 db) 70–90 m², 24,3% (26 db) 90–110 m², 18,2% (17 db) 110–130 m², 18,7% (20 db) 130 m² fölött van. 14 fő nem válaszolt a kérdésre. Az említett ingatlanok szobáinak száma szerint pedig 4,7% (5 db) 1–1,5 szobás, 53,3% (57 db) 2–3 szobás, míg 30,8% (33 db) 4 vagy annál több szobás. A válaszadók 15,0%-a rendelkezik még a józsai ingatlanján kívül más ingatlannal is.

3.4. Munka

A legtöbb ember életének jelentős részét képezi a munkavégzés, s ezáltal meghatározó szerepet játszik a mindennapjaiban. A felvételezés során nemcsak a kitöltő jelenlegi munkaviszonyára irányult kérdés, hanem annak jellegére és gazdasági ág szerinti besorolására is. A térhasználat kapcsán felmerült továbbá, hogy a válaszadó lakóhelyéhez képest hol található a munkahelye, mennyi időt tölt a munkába járással, illetve mennyi a munkából származó családján belüli egy főre eső havi nettó jövedelme. Az adatlapokat kitöltők közül 48,6% (52 fő) aktív kereső, 35,5% (38 fő) nyugdíjas, 8,4% (9 fő) tanuló, 2,8% (3 fő) gyed/gyes-en van, 1,9% (2 fő) álláskereső és 2,8% (3 fő) nem válaszolt. A válaszadókról foglalkozásukat tekintve elmondható (4. ábra), hogy szellemi munkát végez 50,5% (54 fő), fizikai munkás 14,9% (16 fő), háztartásbeli 7,5% (8 fő), östermelő 1,9% (2 fő), egyéb 2,8% (3 fő), illetve nem válaszolt 22,4% (24 fő).

4. ábra: A kérdőívet kitöltők foglalkozásának jellege
Figure 4. Proportion of respondents by economic sectors

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján saját szerkesztés

A kitöltők foglalkozásainak gazdasági ág szerinti csoportosításával kapcsolatban kijelenthető, hogy a legtöbben 18,7% (20 fő) a szolgáltató/IT-szektorban dolgoznak, ezt követi az ipar 10,3% (11 fő), az oktatás 9,3% (10 fő), a közigazgatás 7,5% (8 fő), az egészségügy 7,5% (8 fő) és a mezőgazdaság 5,6% (6 fő). Egyéb munkaterületen 8,4% (9 fő) dolgozik, melyből 6,5% (7 fő) vállalkozó. 35 fő nem válaszolt a kérdésre. A kérdőívet kitöltők közül 48,6% (52 fő) Debrecenben dolgozik, míg 19,6% (21 fő) helyben, vagyis Józsan. Hajdú-Bihar vármegyén belül 3,7% (4 fő), más vármegyében pedig 0,9% (1 fő). 32 fő nem válaszolt a kérdésre. A munka és a közlekedés kérdésköre szoros korrelációban áll egymással, melyben nagy szerepet játszanak a debreceni munkalehetőségek. A napi ingázás mértéke alapján a válaszadók több csoportba sorolhatók. A józsai lakhelye és a munkahelye közötti távolságot mindössze a kitöltők közül 13,1% (14 fő) teszi meg 0–10 perc között. A többség számára (29,9%, 32 fő) a munkába jutás 10–30 perc között mozog. Azonban van, aki naponta 30–60 percet tölt el utazással (21,5%, 23 fő), sőt mások (4,7%, 5 fő) több mint 60 percet. 33 fő nem válaszolt a kérdésre. A munkából származó jövedelem tekintetében a kitöltők közül legtöbben (23,4%, 25 fő) bevallásuk szerint 100–200 ezer forint/fő nettó jövedelemmel rendelkeznek. A kitöltők kisebb hányadának (14,0%, 15 fő) átlagkeresete 200–300 ezer forint/fő, de vannak akik (15,9%, 17 fő) 300–400 ezer forint/fő jövedelemmel rendelkeznek. Mindössze 4,7% (5 fő) válaszolta azt, hogy 100 ezer forint/fő alatti nettó átlagkeresettel rendelkezik. 45 fő nem adott választ.

3.5. Közlekedés

A közlekedés az egyik leghangsúlyosabb témakör a helyi lakosság körében, mivel a városrész lakosság száma évről évre nő, valamint ezzel egyidőben az átmenőforgalom is drasztikus mértékben megnövekedett. A mindennapi munkába járás fontos eszközei a személygépjárművek, de sokan választják a helyi közösségi közlekedés kínálta lehetőségeket is.

A helyi lakosság körében elsődleges szerepet játszanak a saját tulajdonú gépjárművek. A válaszadók közül 77,6% (83 fő) rendelkezik személygépkocsival. Mivel a közösségi közlekedéssel a városrész nem minden területe érhető el egyszerűen, így több család több autóval is rendelkezik. Egy autóval a válaszadók közül 42,0% (45 fő), kettővel 31,8% (34 fő), hárommal 2,8% (3 fő) és négy autóval 1,0% (1 fő) rendelkezik. A kitöltők 15,9%-a (17 fő) nem rendelkezik gépjárművel, míg erre a kérdésre 6,5% (7 fő) nem válaszolt. Az utak állapotáról rendkívül lesújtó véleménnyel vannak a kérdőívet kitöltő helyi lakosok. 31,8% (34 fő) egyáltalán nem elégedett és 49,5% (53 fő) is csak részben elégedett. Megfelelőnek csak a válaszadók 16,8%-a (18 fő) tarja. Két fő pedig nem válaszolt.

A kitöltők körében a kerékpárral rendelkezők aránya, vagyis 84,0% (90 fő) igen magasnak mondható. Egy kerékpárral 22,4% (24 fő), kettővel 21,5% (23 fő),

hárommal 21,5% (23 fő), míg négy vagy annál is többel 18,7% (20 fő) rendelkezik. A válaszadók közül 13,1% (14 fő) nem rendelkezik kerékpárral. A városrészben a kerékpáros közlekedést sokan részesítik előnyben, azonban a kerékpáros infrastruktúrával a kitöltők 73,8%-a (79 fő) nagyon elégedetlen.

A közösségi közlekedést a válaszadók több mint fele, 66,4%-a (71 fő) használja, melyből 52,3% (56 fő) a helyi buszjáratok (34, 35, 36 járatszámú) valamelyikét, 13,1% (14 fő) pedig a helyi buszok mellett a vonatot is. 24,3% alkalmanként (26 fő), 22,4% (24 fő) hetente többször, valamint 16,8% (18 fő) naponta használja a közösségi közlekedés egyikét, melynek színvonalát a válaszadók 70,1%-a (75 fő) nem tartja megfelelőnek ezzel szemben 22,4% (24 fő) elégedett.

3.6. Szolgáltatás

A városrész nyújtotta szolgáltatások közül felmértem a helyi élelmiszerboltok, a postai szolgáltatások és a józsai patikák igénybevételét, a Józsapark – mint a helyben felkereshető legnagyobb szolgáltatóközpont – és a helyi vendéglátó egységek látogatottságát, illetve a helyi könyvtár nyújtotta lehetőségek kihasználtságát.

Helyi élelmiszerboltok tekintetében a kérdőívet kitöltő lakosság körében a legnépszerűbb üzlet Józsán a Spar (74,8%), amelyet szorosan a Tesco (64,5%) követ. Viszonylag sokan (34,6%) vásárolnak szívesen a helyi kisboltokban is, míg az egyéb üzletek – pékség, hentes, tejbolt – látogatottsága sem elhanyagolható (25,2%). A válaszokból látható, hogy az elektronikus ügyintézési mód előtérbe kerülése következtében a helyi postahivatalt egyre kisebb számban keresik fel az emberek. A józsai posta (Debrecen 16-os számú posthivatala) szolgáltatásait gyakran igénybe vevők aránya csupán 38,3% (41 fő), ritkán 52,3% (56 fő) míg soha nem veszi igénybe 8,4% (9 fő), 1 fő nem válaszolt. Általánosságban elmondható, hogy a kitöltők közül 64,5% alapvetően elégedett a posta nyújtotta szolgáltatások színvonalával. A józsai patikák valamelyikét a válaszadók közül 55,1% (59 fő) gyakran, míg 32,7% (35 fő) csak ritkán keresi fel. 3,7% (4 fő) azt jelölte meg, hogy más debreceni patikába jár, illetve 7,5% (8 fő) nem jár patikába, 1 fő nem adott választ. A tapasztalatok és a felmérés alapján is egyértelműen kijelenthető, hogy a Józsapark nagyon népszerű a lakosság körében. Számos szolgáltató (pl. Tesco, Kik, Pepco, Dm, papír-írószer, kisállat-kereskedés, hentes, tejbolt, pékségek stb.) mellett az üzletközpont ad otthont a helyi piacnak is, melynek köszönhetően sokan (54,2%) igen gyakran veszik igénybe a Park nyújtotta lehetőségek valamelyikét. A helyi vendéglátó egységek közül a kitöltők körében legnépszerűbb a Bikers Caffé & Pizza (58,9%) és a La Panna Fagylaltozó (57,9%). Szívesen választják még az 1723 óta működő Rózsás Csárdát (32,7%) és a Deszka Gyros & Street Foodot (21,5%) is. A helyi könyvtár (a Méliusz Juhász Péter Könyvtár Józsai Fiókkönyvtára) szolgáltatásait összesen a kitöltők 72,0%-a (77 fő) veszi igénybe. Ebből 43,0% nagyon elégedett, míg 20,6% alapvetően meg van elégedve a könyvtár nyújtotta szolgáltatások minőségével.

3.7. Oktatás, egészségügy

Józsa kapcsán elmondható, hogy oktatási-nevelési intézmények tekintetében megfelelően ellátott. Alsójózsán két óvoda is található. Az egyik a Kerekerdő Óvoda, mely 1948-ban nyitotta meg kapuit, míg a másik a Szent József Katolikus Óvoda, melyet 2021-ben adtak át. Felsőjózsán 1984 óta működik a Gönczy Pál utcai Óvoda. Alapfokú oktatás Alsójózsán 1955 óta a Lorántffy Zsuzsanna Általános Iskolában, míg Felsőjózsán 1984 óta a Gönczy Pál Általános Iskolában folyik. Az alap-egészségügyhöz tartozó szakorvosi ellátás jelenleg nincs a városrészben, azonban házi felnőtt- és gyermekorvosi ellátás, valamint védőnői szolgálat működik Józsán. A lakossági kérdőíveken szerepelt, hogy a kitöltő Józsán járt-e az oktatási-nevelési intézmények valamelyikébe, illetve gyermekei vagy unokái jelenleg járnak-e az említett intézmények egyikébe. A válaszadók közül 8,4% (9 fő) a Gönczy Pál utcai Óvodába, 14,0% (15 fő) a Kerekerdő Óvodába, míg 25,2% (27 fő) más debreceni óvodába, illetve 36,5% (39 fő) más település óvodájába járt. 2,8% (3 fő) egyéb kategóriát jelölt meg, míg 13,1% (14 fő) nem válaszolt a kérdésre. A kérdőívet kitöltők gyermekei, illetve unokái közül 18,7% (20 fő) a Gönczy Pál utcai Óvodába, 18,7% (20 fő) a Kerekerdő Óvodába, 14,9% (16 fő) az új Szent József Katolikus Óvodába, 10,3% (11 fő) más debreceni óvodába, illetve 1,9% (2 fő) más település óvodájába jár. 5,6% (6 fő) egyéb kategóriát jelölt meg, míg 32,7% (35 fő) nem válaszolt a kérdésre. Az egyéb kategóriát választók és a nem válaszolók nagy aránya abból adódik, hogy a kitöltőnek vagy nincs gyermeke, vagy már nem óvodáskorú. A válaszadók 43,9%-a maximálisan elégedett, míg 24,3% általában elégedett a helyi óvodák színvonalával.

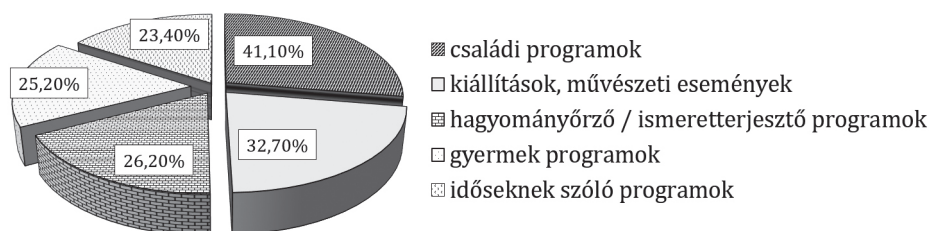
Az alapfokú oktatási intézmények tekintetében a kérdőívet kitöltők közül 12,1% (13 fő) a Gönczy Pál Általános Iskolába, 13,1%-a (14 fő) a Lorántffy Zsuzsanna Általános Iskolába, míg 23,4% (25 fő) más debreceni iskolába, illetve 38,3% (41 fő) más település iskolájába járt. 1,9% (2 fő) egyéb kategóriát jelölt meg, míg 11,2% (12 fő) nem válaszolt a kérdésre. A kérdőívet kitöltők gyermekei, illetve unokái közül 18,7% (20 fő) a Gönczy Pál Általános Iskolába, 14,0% (15 fő) a Lorántffy Zsuzsanna Általános Iskolába, 10,3% (11 fő) más debreceni iskolába, illetve 8,4% (9 fő) más település iskolájába jár. 9,3% (10 fő) egyéb kategóriát jelölt meg, mivel valószínű nem iskoláskorú még a gyermek, illetve 41,1% (44 fő) nem válaszolt a kérdésre, mivel valószínű nincs gyermeke. A válaszadók 39,3%-a megfelelőnek tartja, vagyis általában elégedett a helyi oktatás színvonalával.

A városrész egészségügyi ellátottságával kapcsolatban elmondható, hogy felnőtt- és gyermek háziorvosi ellátás mellett védőnői szolgálat és körzeti fogorvosi ellátás vehető igénybe. A háziorvosi ellátást a válaszadók közül 69,2% (74 fő) Józsán veszi igénybe és megállapítható, hogy 42,1% (45 fő) elégedett, 24,3% (26 fő) pedig csak részben elégedett az ellátás színvonalával. Az alapegészségügyben lévő szakorvosi ellátás hiányában a kitöltők 12,1%-a magán szakorvosi ellátást (pl. kardiológia, szemészet) vesz igénybe a városrészben.

3.8. Szabadidő

A szabadidő, akár aktívan vagy passzívan töltjük, mindenki számára fontos. Kérdés, hogy a városrészben élők találnak-e a szabad idejük eltöltésére alkalmas helyszíneket, illetve programokat lakóhelyükön. A józsai válaszadók közül sokan 84,1% (90 fő) szívesen töltik a pihenésre szánt idejüket is helyben. A városrész nyújtotta programok tekintetében azonban csak 38,3% (41 fő) mondta azt, hogy megfelelőek a rendezvények számukra, míg 55,1% (59 fő) elégedetlen ezek tartalmával. 7 fő nem válaszolt a kérdésre. A rendezvények látogatottságát tekintve 43,9% (47 fő) csak az őt érdeklő programon vesz részt, 23,4% (25 fő) csak akkor, amikor ideje engedi, 15,9% (17 fő) nagyon ritkán és mindössze 5,6% (6 fő) az, aki minden helyi rendezésű eseményen részt vesz. A kitöltők többsége, 60,7%-a (65 fő) kifogásolta a Józsan megrendezésre kerülő programok színvonalát. A válaszból kiderült (5. ábra), hogy legtöbbször 41,1% (44 fő) a családi rendezvényeken vesznek részt szívesen. 32,7% (35 fő) előszeretettel látogatja a kiállításokat és egyéb művészeti eseményeket, 26,2% (28 fő) a hagyományőrző és ismeretterjesztő programokat kedveli, 25,2% (27 fő) a gyermekprogramokat preferálja, míg 23,4% (25 fő) szívesen tölti idejét az időseknek szóló rendezvényeken.

5. ábra: A józsai rendezvények típusai a helyi lakosok preferenciája alapján
Figure 5. Types of events in Józsa according to the preferences of residents

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján saját szerkesztés

A legtöbb programot a Józsai Községi Ház nyújtja a helyiek számára. A kitöltők közül 11,2% (12 fő) nagyon elégedett, 53,3% (57 fő) általában elégedett, míg 28,0% (29 fő) egyáltalán nem elégedett a Községi Ház által kínált programokkal. 8 fő nem válaszolt a kérdésre.

A kérdőív lehetőséget biztosított a kitöltők számára, hogy olyan programokat javasoljanak, melyeken szívesen vennének részt. Számos lehetőség közül a legtöbben még több kulturális programot látnának szívesen (pl. színházi előadás (akár szabadtéri is), komolyzenei koncert, modern művészeti kiállítás, író-olvasó találkozó, folklór est (néptánc, népzene), könnyűzenei koncert). A lakosság részéről igény merült fel továbbá ismeretterjesztő, idegen nyelvi előadások, tematikus

estek (japán-, közel-keleti napok), filmvetítések iránt is. Javaslatok születtek továbbá az érdeklődésükhöz közel álló klubfoglalkozásokra is (pl. kézműves programok, olvasóköri, táncoktatás). Többen szeretnék közösségi alapokon szervezett eseményeken is részt venni a jövőben, melyek számos józsai lakos számára közösségi élményeket biztosítana (pl. szervezett városrészi nap).

A Józsan található sportolási lehetőségek közül a kérdőívet kitöltők közül 22,4% (24 fő) használja a Józsa Grund Sportparkot, 13,1% (14 fő) a nemrég nyitott Forest Gym Józsa edzőtermet. 3,7% (4 fő) az egyéb kategóriát választotta és példaképp a jógát és a női gerinctornát jelölte meg. Arra a kérdésre, hogy helyi sportegyesület tagja volt-e, vagy jelenleg is az, csupán 1,9% (2 fő) válaszolt igennel. A nem sportolók aránya a kérdőívet kitöltők közül igen magas 60,7% (65 fő). A helyben megrendezett sportprogramokon mindössze a kitöltők 28,0%-a (30 fő) vesz részt rendszeresen. A játszóterek kihasználtsága is viszonylag alacsony a válaszadók esetében, mivel csupán 40,2% (43 fő) mondta, hogy gyermekei, illetve unokái rendszeresen használják a józsai játszótereket.

A kérdőív olyan tevékenységekre is rákérdezett, amelyeket szívesen végeznének szabad idejükben a józsaiak, de helyben jelenleg erre még nincs lehetőségük. Közülük több, megfontolásra alkalmas válasz született. Itt említették az úszást, a teniszt, a lovaglást, a sportlövészetet, az íjászatot, a korcsolyázást, a kosárlabdát, az amerikai focit, a gerinctornát, a csoportos jógaórát, minőségi futópályát és egy csónakázó tó adta lehetőségeket is.

3.9. Fejlesztések, jövőkép

A kérdőívben több, a fejlesztéseket és a városrész jövőjét meghatározó változtatásokat célzó kérdést tettem fel, ezzel a helyi lakosságnak lehetősége nyílt személyes véleménye kifejtésére is.

A válaszadók a Józsára vonatkozó változtatások kapcsán felmerült kérdésre különböző válaszokat adtak. A legtöbben a közlekedés helyzetén javítanának elsősorban, úgymint az úthálózat állapotán, a közösségi közlekedés hatékonyságán és ezzel együtt annak infrastruktúráján (pl. buszmegállók minőségén). Felmerült még több alternatív útvonal létesítése is Debrecen és Józsa között. Mások a kerékpáros infrastruktúra további fejlesztését, a közvilágítás kiterjesztését és korszerűsítését és még több gyalogátkelőhely létesítését szorgalmazzák. Egyesek a jelzőlámpák helyetti körforgalmak építését tartják a közlekedés megreformálása szempontjából célravezetőnek. Bizonyos útszakaszokon (pl. óvodák, iskolák környéke) szükségesnek tartják a forgalom lassítását, illetve korlátozását akár fekvőrendőrk alkalmazásával.

A kérdőívet kitöltők a városrészt érintő szolgáltatókkal és szolgáltatásokkal kapcsolatban is kifejtették véleményüket. Többek szerint szükség lenne további szolgáltatók jelenlétére és egyes szolgáltatások bővítésére Józsan. Szívesen látnának

újabb élelmiszerláncokat (pl. Lidl, Aldi) a városrészben, illetve szükségesnek találják a még hiányzó üzlettípusok megjelenését (pl. könyvesbolt, ruha- és cipőüzlet, méteráru-lakástextil, műszaki bolt, óra-ékszer javító, játék-bababolt, virágbolt). Szolgáltatások terén természetesen megjelölték a hiányzó szakorvosi ellátás pótlását, de szívesen vennék igénybe egy uszoda és mosoda szolgáltatását is, valamint több szórakozási lehetőséget nyújtó intézményt (pl. mozi, kamaraszínház). Mindemellett a vendéglátóhelyek számát további, elsősorban gyorséttermi láncokkal bővítenék (pl. McDonald's, KFC, Burger King, Starbucks, Costa Coffee), de szívesen töltenék szabad idejüket egy autentikus kávézóban vagy cukrászdában is. A gyermekek számára játszóház létesítését és a gyerekek sportolási lehetőségeinek bővítését szeretnék.

A harmadik, önálló vélemény kifejtésére lehetőséget adó kérdésre, mely Józsa jövőbeli fejlesztési lehetőségeit célozta meg, sok hasznos, megfontolandó válasz született. Az adott válaszok között ismét hangsúlyos szerepet kapott az úthálózat fejlesztése (pl. több alternatív csatlakozási lehetőség Alsójózsáról a főútra), járdák építése, sétatuk kialakítása. Ebben a kérdéskörben is felmerült szakorvosi rendelők létesítése mellett fontosnak tartanak egy idősothon megépítését is. A további játszóterek létesítése mellett szükségét érzik a már meglévők állapotának javítását, korszerűsítését is. A környezet- és természetvédelemre is nagyobb hangsúlyt fektetne a helyi lakosság (pl. zöldterületek fejlesztése, Tóóc-part rendezése, tanösvények, túraútvonalak kiépítése). Egyesekben felmerült – egy uszoda létesítésén túl – akár egy kisebb helyi strand kialakítása is. Többen szükségesnek érzik bizonyos, már meglévő szolgáltatások korszerűsítését, fejlesztését is, mint például a vízszolgáltatást, illetve a telefon- és internetszolgáltatást.

ÖSSZEGZÉS

Debrecen városrészei közül az egykor két kisközség összeolvadásából született Józsa mára prosperáló városrészé vált. A tanulmány célja az volt, hogy egy 2023 nyarán végzett lakossági kérdőíves felmérés alapján képet kapjunk Józsa jelenlegi térhasználatával kapcsolatos kérdésekre. Az ország egyik legdinamikusabban fejlődő nagyvárosának exponenciális gazdasági növekedése kihat városrészeire, így többek között természetesen Józsa infrastrukturális fejlődése esetében is fellendülés tapasztalható. A városrész népességszámával kapcsolatban konkrét statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre, azonban a lakosságszám növekedése egyértelműen kikövetkeztethető a városrészben újonnan épülő lakások számával, s ezáltal a lakásállomány gyors gyarapodásával, új lakóparkok kialakításával. A jelenleg is zajló, valamint a közeljövőben kivitelezendő fejlesztések sok esetben egybeesnek a lakosság részéről a kérdőív kérdéseire adott válaszokban megfogalmazott igényekkel. A legtöbb helyben élő számára az úthálózat fejlesztése kulcsfontosságú tényező. E tekintetben a városrész

nemrég a közlekedés szempontjából meghatározó szerepet betöltő M35-ös autópálya-csomóponttal gazdagodott. Építés alatt van egy, a lakott területeket elkerülő tehermentesítő út is, mely a városrészben belüli, ma még forgalmas 35-ös számú főút átmenő forgalmát mérsékelné. A Debrecen és Józsa közötti útszakasz négysávosítása megvalósítás alatt áll, mely a közlekedés gyorsítását teszi majd lehetővé a városrész és a városközpont között. A tervek között szerepel még egy lámpás csomópont kiépítése és a közvilágítási rendszer korszerűsítése is. Jövőbeli feladat még a helyi szakorvosi ellátási rendszer kiépítése a növekvő lakosság igényeinek kielégítése céljából. A józsaiak számára kiemelkedő jelentőséggel bírnak a városrészben zajló nevelési-oktatási intézményekhez kapcsolódó zöldmezős beruházások is. A nemrég átadott új katolikus óvoda mellett két új bölcsőde (önkormányzati, református) és egy új katolikus általános iskola építése is zajlik. Ezen beruházásokból jól látszik, hogy a különböző egyházak szintén jelentős szerepet töltenek be a városrész életében, így tehát a lakosok vallási hovatartozását is értelemszerűen megkérdeztem. A józsaiak a környezet- és természetvédelemre is nagyobb hangsúlyt fektetnének, mely a kérdőívre adott válaszokból konkrétan kiolvasható. Ehhez járul hozzá a Civaqua-program (Debrecen és Hajdú-Bihar vármegye legjelentősebb felszíni vízgazdálkodási programja), melyben Józsa kulcsszerepet játszik, s melyet erdősítési és fásítási programmal kapcsolnak össze. Szabadidejét a válaszadók majdnem mindegyike szívesen tölti helyben, ami Józsa családias hangulatának köszönhető, mely egyben a közösséghez tartozás élményét is adja az itt lakók számára. A városrészben megszervezett programokkal kapcsolatban azonban elvárás fogalmazódott meg azok színesítésére és minőségének javítására. Debrecen városában létesülő új munkahelyek számának gyors növekedése miatt és Józsa fejlődő infrastruktúrájának köszönhetően sokan választják lakóhelyüknek a városrészt. A már Józsan élő és a kérdőívet is kitöltő helyi lakosok döntő többsége szerint is lakóhelye átlagos vagy átlagostól jobb, fejlődő városrész. Debrecen vezetése felismerte a városrész lakói által preferált kertvárosias hangulatot, ezért az itt zajló urbanizációs folyamatok kiteljesedése mellett továbbra is törekszik a családias hangulat és az élhető környezet megőrzésére, valamint az ilyen irányú jövőbeli területfejlesztési célok megvalósítására.

IRODALOM

- BERÉNYI I. 2003: A funkcionális tér szociálgeográfiai elemzése. – Földrajzi Tanulmányok 23., MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 182 p.
- CSAPÓ T. – KOZMA K. – LENNER T. 2018: Debrecen funkcionális szerkezete. – In: Savaria Természettudományi és Sporttudományi Közlemények 17., Gothard Jenő Csillagászati Egyesület, Szombathely. pp. 47–57.

CSAPÓ T. – LENNER T. – KOVÁCS G. 2023: A megyei jogú városok történeti fejlődése és településmorfológiája. – Településföldrajzi Tudományos Egyesület, Szombathely, 630 p.

CSOBÁN E. (szerk.) 1940: Debrecen szabad királyi város és Hajdú vármegye. – (Vármegyei Szociográfiák 12.). Vármegyei Szociogeográfiák Kiadó-hivatala, Budapest, 435 p.

DOBA GY. 1995: Józsa földrajza 1936. – Józsa Helytörténeti Füzetek 3., Józsa – Szentgyörgy kör és az alsójózsa Várday István Honismereti Szakkör, Debrecen-Józsa. 40 p.

LENNER T. – KOVÁCS G. – CSAPÓ T. 2021: Hódmezővásárhely történeti földrajza. – In. Településföldrajzi Tanulmányok 10. 1–2. pp. 85–95.

LENKEY G. 2022: Adalékok Józsa történeti földrajzának vizsgálatához (1869–1980). – In. Történeti Földrajzi Közlemények 10. 3–4. pp. 146–171.

LÉVAI B. 1981: Józsa története a földrajzi nevek tükrében. – Különnyomat a Múzeumi Kurír 37. számából, Debrecen. 62 p.

LÉVAI B. 1995: Múltó évek emlékei – Honismereti olvasmányok, Józsa Helytörténeti Füzetek 1., Józsa – Szentgyörgy kör és az alsójózsa Várday István Honismereti Szakkör, Debrecen-Józsa. 88 p.

LÉVAI B. 1996: Lakóhelyünk – Józsa. – Honismereti munkatankönyv, Gönczy Pál Általános Iskola, Debrecen-Józsa. 113 p.

LÉVAI B. 2003: Debrecen környéki helynevek. – Kossuth Egyetemi Kiadó, Debreceni Egyetem, Debrecen. pp. 49–58.

MÓDY GY. 1972: Józsa község településtörténete 1872-ig. – In. Szűcs Ernő (szerk.): Józsa nagyközség 100 éve 1872–1972. Józsa Nagyközségi Tanács Végrehajtó Bizottsága, Debrecen. pp. 9–19.

SÁRI E. 1995: Józsa község története (1959). – Józsa Helytörténeti Füzetek 5., Józsa – Szentgyörgy kör és az alsójózsa Várday István Honismereti Szakkör, Debrecen-Józsa. 36 p.

SZÜCS E. 1972 (szerk.): Józsa nagyközség 100 éve, 1872–1972. – Józsa Nagyközségi Tanács végrehajtó bizottsága, Debrecen. 192 p.

JÓZSA MAGAZIN – A városrész információs és közéleti lapja, 2023. 5. Józsa Fejlődéséért Alapítvány.